هەر شتێک یا ئاكارێک كە ببێتە هۆی لاواز(خاو) كردنی گرژبوونەوی دڵ، تەسكی ڕێگای ڕۆیشتنی خوێن كەمتر دەكا بۆ وێنە:

- **دەوا وەک پرۆپرانۆلۆڵ (propranolol)، ویراپامیل(verapamil).**
- **زۆر بوونی ناسروشتی ئاویلكەی لەش (هیپروالیمی– hypervolemia).**
- **خاولێدانی دڵ.**
- **لەسەر ئەژنۆ دانیشتن.**

نیشانەكان

- **نەفەس تەنگی.**
- **لەهۆش چوون بۆ ماوێكی كورت(لە كاتی وەرزش).**
- **ئێشی سینگ (درێژ بوون دەبێتە هوی كەم كردنی ئێش).**
- **هەست كردن بە لێدانی دڵ.**
- **مردنی ناكاوا دەتوانێ تەنیا نیشانەی نەخۆشی بێ (ئەم حالەتە بە تایبەت لە لاواندا لە كاتی وەرزشدا دەبیندرێ).**

چارەسەركردن

- **دەوا بۆ هێنانە خوارێی كار و پێویستی دڵ بە ئۆكسیژن(پرۆپرانۆلۆڵ، ویراپامیل).**
- **نەشتەرگەری دڵ.**

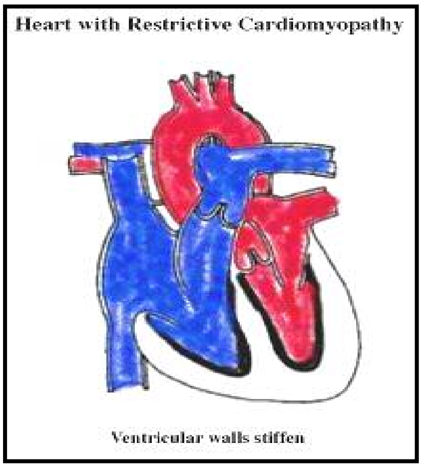

٣– كاردیۆمیۆپاتی بەرتەسک

Restrictive Cardiomyopathy

خوێنی ناو ئاتریوم لەكاتی خاوبوونەوی دڵ دەرژێتە ناو ونتریكولەكان. گرژمانەوەی ونتریكول وەک ئاكامی رەق بوون و نەگۆری ماسولكەی ونتریكول دەبێتە هۆی بەرگری لە گەیشتنی خوێنی پێویست بە دیوەكان و گەڕانەوەی خوێن بۆ ناو سیستێمی سووڕانەوەی خوێن (the circulatory system).

هۆیەکان:

نەخۆشی ئەندامەکانی تر سەرچاوەی سەرەکی ئەم نەخۆشیەن وەک:

- ئامیلۆئیدۆز(amyloidosis). یەکێک لە هۆیەکانی سەرەکی ئەم چەشنە کاردیۆمیوپاتیەیە کە جاروبار لە پێوەندی لەگەل شیرپەنجەکاندا دەبیندرێ (ئامیلۆئێد – چەشنە پرۆتێینی روون کە بەرهەمی گنخاوی (رزین) تانەکانی لەشە. ئامیلۆئێدۆز بە مانای نیشتن و کۆبوونەوەی ئامیلوئید لە ئەندامەکانە، کە دەبێتە هۆی رەق و ئەستوور بوون و شێوانی کاری سروشتی ئەندام).
- هێموکرۆماتۆز(hemochromatosis – لەم نەخۆشیەدا ئاسن بە شێوەیەکی ناسروشتی و لەرادەبە دەر لە ئەندامەکاندا کۆدەبێتەوە.
- سارکۆئیدۆز(sarcoidosis). نەخۆشیەکی دریژەخایەنی سیستێمیکە کە هۆیەکانی نەناسراوە. لە زۆربەی ئەندامەکانی لەش گرێی زۆر ورد بە ئەندازەی شەکر یا خیز بەرهەم دێ کەپێیان گرانۆلووم (granulomas) دەکوترێ.
- هێرشی دڵ کە ببێتە هۆی پێک هاتنی جێ برین (scar).
- کارتێکەری ژەهراوی ئانتراسیکلین (anthracycline – بۆ دەرمانی شیرپەنجەی خوێن لەم دەوایە کەڵک وەردەگیرێ).
- نەخوشی شەکر.
- و...

نیشانەکان:

- ماسینی دەست و پێ.
- ماندوویی و لاوازی.
- نەفەس تەنگی لە کاتی وەرزش.

- کۆبونەوەی ناسروشتی ئاولە نێو دیوەکانی لەش(ascites).
- نارێک لێدانی دڵ.
- گرفتی دڵ.

چارەسەرکردن

- دەرمانی ئەو نەخۆشیانەی کە سەرچاوەی کاردیۆمیوپاتین.
- بە پێ نەبوونی دەرمانی تایبەتی تەنیا دەکرێ نیشانەکانی نەخۆشی و داماوی دڵ کۆنترۆڵ بکرێ(بڕوانە بەشی داماوی دڵ).
- چاندنی دڵ.

میوکاردیت - هەوی ماسولکەی دڵ
Myocarditis

مەبەست لە میوکاردیت هەوی ماسولکەی دڵە کە دەتوانێ هۆی خاڵەکانی خوارێ بێ:

- والا بوونی دیوەکانی دڵ و گەورە بوونی ناسروشتی دڵ (کاردیۆمگالی– cardiomegaly).
- ئازاری سیلولەکانی(cells) ماسولکەی دڵ.
- داماوی دڵ.
- پێکهاتنی دەڵەمەی خوێن(thrombosis) لە دیواری دیوەکانی دڵ.
- جوێ بوونەوەی لەختەی خوێن و وەرێکەوتنی بۆ ناو سیستێمی گەڕانی خوێن(ترۆمبۆئمبۆلیسم– thromboembolism) هۆی سەکتەی دڵ و مێشک لەم نەخۆشانە دایە.

هۆیەکانی میوکاردیت جۆراوجۆرن، وەک:

- عفونەتی ویروسی(بە تایبەت کۆکساکی ویروسی B)، باکتریایی و ...
- یاوی (تەبی) رۆماتیک.
- کارتێکەری بەشێک لە دەواکان وەک : کۆکائین (cocaine) ،سولفونامیدەکان (sulfonamides) ئیزونیازید(isoniazide)، تیتراسیکلین(tetracycline)، تری سیکلیک ئانتی دەپرەسانتەکان (trycyclic antidepressants) و...
- تۆکسینەکان (مادەی سەمی) وەک کاربۆن منۆئۆکساید، تۆکسینی دیفتری، ئارسینیک و...
- نەخوشیەکانی سیستێمیکی لەش وەک:
- "هەوی رەگەکانی خوێن" (vasculitis).

- سارکۆئیدۆز(sarcoidosis– نەخۆشیەکی درێژخایەنی سیستێمیکە (گشتیە) کە هۆیەکانی نەناسراوە. لە زۆربەی ئەندامەکان گرێی زۆر ورد بە ئەندازەی شەکر یا خیز بەرهەم دێ کەپێیان گرانۆلووم (granulomas دەکوترێ) و ...

نیشانەکان

- ماندوویی و لاوازی.
- ئێشی ماسولکە وجومکەکان.
- یاو(تەب).
- نارێک لێدانی دڵ.
- نەفەس تەنگی (بە تایبەت لە کاتی وەرزش).
- بێ هۆش بوون(دەتوانێ ئاکامی نارێک لێدانی دڵ بێ).
- ئێشی سینگ و هەروها نیشانەکانی داماوی دڵ.

لە منداڵاندا زۆرتر نیشانەکانی خوارەوە دەبیندرێ :

- ***بەرز بوونی یاو.***
- ***بێ ئیشتیایی.***
- ***شین و بۆر بوونەوەی رەنگی پێست.***

چارەسەرکردن

- دەرمانی ئەو هۆیانە کە سەرچاوەی نەخۆشین.
- بەرتەسک کردنی جموجوڵی فیزیکی لەش (بۆ هینانە خوارێی کاری دڵ).
- دەرمانی نارێک لێدانی دڵ.
- دەرمانی داماوی دڵ (بروانە بەشی داماوی دڵ).

پریکاردیت (Pericarditis)

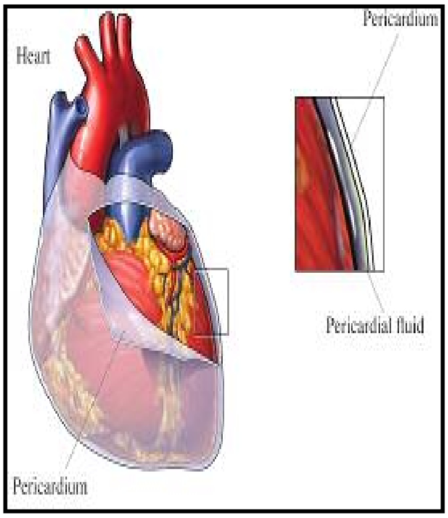

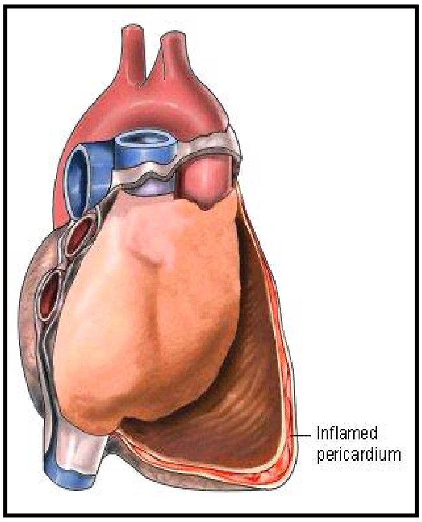

مەبەست لە پریکاردیت هەوی دڵپۆشە(پریکاردیوم – pericardium). پریکاردیۆم پەردەیەکی دوو چینە کە وەک توورەکەیەک دڵ، گەورە دەمارەکانی "ئائورت (aorta), خوێنبەری سیپەلک (pulmonary artery) و خوێنهێنەری کاوا(vena cava) دادەپۆشێ. نزیک بە ٥٠ میلی لیتر شلەئاوی ناو دڵپۆش(pericardial fluid) پێشگیری لە لێکخشانی دوو چینی ئەم تویخە دەکا. زۆر بوونی ناسروشتی شلەئاوی ئەم توورەکەیە دەبێتە هۆی فشار هاوردن بە سینگ و پێشگیری لە کاری دڵ.

ئەرکی سەرەکی پریکاردیۆم بریتیە لە:

پێشگیری لە جوڵانەوەی لە رادەبەدەری دڵ لەناو قەفەسەی سینگدا.

لە کاتی ناکاو پربوونی دڵ لە خوێن، بەرگری لە والا بوونی لە رادەبەدەری دڵ دەکا.

پێشگیری لە خوشانی عفونەتی سییەکان بە دڵ دەکا.

هۆیەکان

- عفونەتەکانی ویروسی وەک: ئکۆویروس(echoviruses) و کۆکساکی ویروس(coxsackieviruses).
- نەخۆشیەکانی سیستێمیک (گشتی) وەک: نەخۆشیەکانی خۆ ئیمەنی(autoimmune disorders)، یاوی روماتیک(rheumatic fever)، سل (tuberculosis)، شێرپەنجە (cancer)، داماوی گورچیلە (kidney failure)و...
- نەخۆشیەکانی دڵ وەک : هێرشی دڵ(heart attack)، هەوی ماسولکەی دڵ (myocarditis).
- تیشک دەرمانی (radiation therapy) سینگ و ئەو دەوایانە کە دەبنە هۆی کزی سیستێمی بەرگری لەش .
- تراوما بە هۆی ئازار و نەشتەرگەری.
- ئیدیۆپاتیک(نەناسراو).
- پریکاردیت زۆرتر لە ناو پیاوانی ٢٠ هەتا ٥٠ ساڵە بە شوێن نەخۆشیەکانی عفونی سییەکان، و لە منداڵانیش بە شوێن نەخۆشی ئادنوویروس (adenovirus) و کۆکساکی ویروس (coxsackieVirus) دەبیندرێ.

نیشانەکان

- ئێشی سینگ ئاکامی هەوی بافتی پریکارد و لێکخشانی لە گەڵ دڵە. ئەم ئێشە لە کاتی دانیشتن و چەمانەوە بۆ پێشێ کەم دەبێتەوە، بەڵام هەناسە کێشانی قوڵ و درێژ بوون دەبێتە هۆی بەرزبوونەوەی رادەی ئێش. ئێش بەرەو مل، دەفەی شان، زگ و پشت رادەکێشرێ.
- هاتنە خوارێی رادەی ناردنی خوێنی دڵ بۆ ئەندامەکان دەبێتە هۆی لاوازی، ماندویی، هاتنە خوارێی فشاری خوێن وخێرالێدانی دڵ .
- بەرز بوونی فشاری سیستێمیکی خوێنهێنەرەکان دەبێتە هۆی گەورە بوونی جەرگ(هپاتۆمگالی(hepatomegaly)، کۆبونەوەی ناسروشتی ولەرادە بەدەری شلە ئاو لە دیوەکانی لەش (ascites)، ماسینی لاق، مەچەکی پێ و زگ .

- پرخوێنی خوێنهێنەری سیپەلک (pulmonary venous congestion) بە تایبەت لە کاتی درێژ بووندا دەبێتە هۆی کۆخەی وشک و نەفەس تەنگی.
- یاو.
- پەشێوی(anxiety).

چارەسەرکردن

- دەرمانی هۆی نەخۆشی.
- ئازار شکێن.
- دەوا بۆ دەرمانی هەوی پریکارد وەک ئیبوپرۆفین (ibuprofen)، ئاسپیرین (aspirin) و جاروبار کۆرتیکۆسترۆئێدەکان (corticosteroids).
- میزئاوەرەکان(diuretics) بۆ کەم کردنەوەی شلەئاوی لە رادەبەدەر و ناسروشتی ناو توورەکەی پریکاردیوم.
- دەرکێشانی شلەئاو لە رێگای پریکاردیۆسێنتێز(pericardiocentesis – بە دوای رۆ کردنی دەرزیەکی نێو خالّی یا کاتەتر، شلە ئاوی ناو توورەکەی پریکارد خالّی دەکرێ).

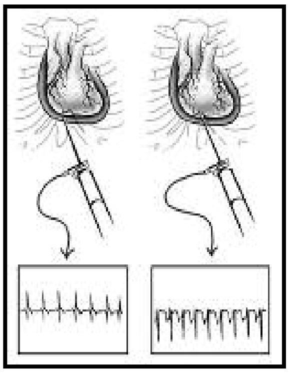

- ئانتی بیۆتیک بۆ دەرمانی هەوی باکتریایی.
- نەشتەرگەری لە کاتی درێژخایەن بوونی نەخۆشی و رەقی و ئەستووری پریکاردیوم. دەبی ئەم توێخە لە رێگای جەراحیەوە لە دڵ جوێ کرێتەوە.(pericardiectomy).

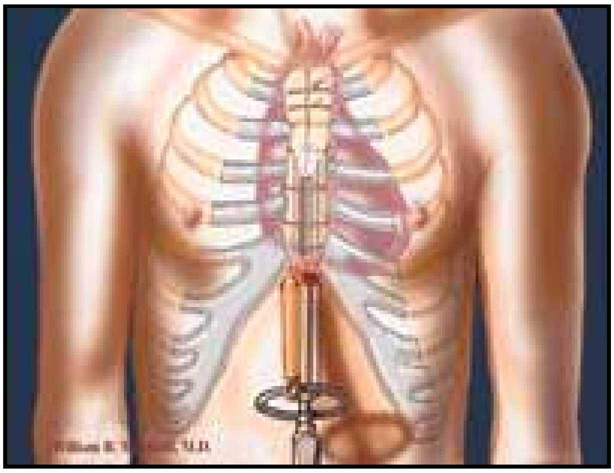

جوێ کردنەوەی پریکاردیوم لە ڕێگای ئیندسکۆپیەوە
endoscopic pericardiectomy

ئاڵۆزی و مەترسی:

- نارێک لێدانی دڵ.
- تامپۆنادی دڵ .(Tamponadeزۆر بوونی لە رادە بە دەری شلە ئاوی ناو توورەکەی پریکارد دەبێتە هۆی فشار هاوردن (compression) بە دڵ.
- پریکاردیتی بەرتەسک Constrictive Pericarditis – هەوی توورەکەی پریکارد دەتوانێ ببێتە هۆی رەق و ئەستور بوونی پریکاردیوم ونووسانی بە دڵ. ئەم حاڵەتە پێشگیری لە گیربوونەوە و خاوو بوونەوەی دڵ و پربوون و ناردنی خوێن دەکا، دەتوانێ هۆی داماوی دڵ بێ.